

Ethnology without borders je výjimečnou příležitostí k setkání mladých etnologů ze střední Evropy. Někteří z nich se účastnili minulých konferencí ještě jako studenti, nyní jsou již erudovanými odborníky. Vratislavské setkání díky aktuálnímu

„leitmotivu“ potvrdilo, že etnologie má nástroje k tomu, aby reagovala na rychlé změny postmoderní doby.

Joanna Maurer

(Ústav evropské etnologie FF MU Brno)

Konference o muzeích v období politických změn – Oldenburg, 7.–9. listopadu 2018

Problematika muzeí ve východní Evropě v období politických změn (Museen in Phasen des politischen Umbruchs. Das östliche Europa im Fokus) se stala hlavním tématem konference, kterou pořádal Spolkový ústav pro kulturu a dějiny Němců ve východní Evropě (Bundesinstitut für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa) v Oldenburku společně s Odbornou komisí pro národopis vědecké rady Johanna Gottfrieda Herdera (Fachkommission für Volkskunde des Johann Gottfried Herder-Forschungsrats).

Konferenci tematicky připravily Cornelia Eisler a Heinke Kalinke z BKGE v Oldenburku. Cornelia Eisler ve svém úvodním vystoupení mimo jiné zmínila renesanci bádání o muzeích a **materiální kultuře** v rámci evropské etnologie, kterou lze pozorovat v poslední době (nejen co se týče konferencí, jež se muzeí týkají, ale i v odezvě na Call for Papers na tuto konferenci – organizátorky musely vybírat ze sedmdesáti abstraktů). Muzea se dostávají do centra pozornosti etnologů, historiků a dalších humanitních vědců jak z úhlu pohledu historie oboru a jako instituce, které shromažďují vědění, tak i jako instituce, které ho mají popularizovat. C. Eisler upozornila, jak důležité je klást důraz na vzájemné

ovlivňování muzeí a společnosti – a to v oblastech jako jsou historická paměť, kultura vzpomínání, politika paměti a společenské diskurzy, přičemž je jasné, že muzea jsou nejen subjekty, objekty, ale také aktéři a média. Tyto rozdílné role, které hrají, nabývají na důležitosti nejen v období politických zvratů. Konference si proto vytkla za svůj cíl zkoumat jak vliv politických zlomů na muzea, tak způsoby, jakými se muzea mohou podílet na zlomech, resp. jak jsou politické zlomy v muzeích představovány.

První konferenční sekce se týkala národních identit v období politických změn a autoři jednotlivých příspěvků se zaměřili na období od 2. poloviny 20. století do současnosti, a to v Polsku (Michał F. Woźniak na příkladu německých a polských muzeí v Toruni a Poznani), v Rakousku (Magdalena Puchberger na příkladu Národopisného muzea ve Vídni), v Bulharsku (Svetla Kazalarska pojednala o neexistujícím muzeu komunistické minulosti v této zemi) a v Německu. Německou situaci přiblížila Mary-Ann Middelkoop z Cambridge pomocí analýzy jedné z politických strategií Výmarské republiky, kdy ministerstvo zahraničí, jež zřídilo vlastní kulturní referát, prezentovalo za pomoci

řady představitelů významných německých muzeí německé moderní umění (impresionismus a expresionismus) v zahraničí – a tímto způsobem mj. získávalo Německu uznání na mezinárodní úrovni.

Druhá sekce konference se zaměřila na aktéry a sítě, neboť se ukazuje, že muzea byla často utvářena výjimečnými jednotlivci a jejich kontakty. Sekci zahájila Elisabeth Fendl (Freiburg), která se věnovala založení a krátké historii Národopisného muzea Sudet v Chebu v letech 1939–1945, jehož ředitelem se stal Josef Hanika. Ukázala pevné provázání s kulturní činností NSDAP a politizaci vědy v období nacionálního socialismu. Oliwa Murawska (Mohuč) přiblížila činnost manželů Theodory a Ernsta Seefrieda Gologowských, kteří na počátku 20. století založili dodnes existující muzeum kašubské kultury ve Wzdydze a stali se iniciátory „kašubské renesance“. Karin Müller-Kelwing (Drážďany) představila výzkum biografii muzejních ředitelů, kteří se dostali do čela muzejních institucí (Staatliche Kunstsammlungen) v Drážďanech po roce 1933. Ptala se, zda je možné hovořit o úřednících „nového typu“, a ukázala, že lze sledovat v jejich biografických dráhách zajímavé shody.

Tematické zaměření třetí sekce bylo určeno slovní hříčkou (HeimatTRäume und Politik), sekce se tedy věnovala vytváření lokálních muzeí, **snů o domově a politice**. Stalo se tak nejen na příkladu založení oldenburgského muzea jako republikánské instituce (Rainer Stamm, Oldenburg) nebo krátkodobých výstav a stálých expozic, jež vznikly po roce 1989 ve Vratislavi a Katovicích a reprezentují poválečnou historii Polska (Vasco Kretschmann (Rattingen)). Nejzajímavějším referátem byl příspěvek Catherine Perron (Paříž), která se ve své analýze zabývala problematikou prezentace historie Němců z východní Evropy v muzeích v Německé spolkové

republice po roce 1989. Na základě studia zpráv v médiích, ze spolkového sněmu či ministerstva vnitra a expozic jednotlivých muzeí ukázala, jak se vzdaluje diskurz politiky (především SPD, Zelených) od roku 1989, resp. od roku 2004 od diskurzu, který je stále zastáván vyhnaneckými organizacemi (a případně stranami CSU, CDU), jež ale často v muzeích prezentujících kulturu a historii Němců z východní Evropy fungují jako aktéři s právem veta.

Aktuální tendence a výzvy tematizovala poslední sekce zaměřená především na muzea týkající se diktatur 20. století (období nacistické a komunistické diktatury). Ene Kõresaar a Kirsti Jõesalu (Tartu) věnovaly pozornost Muzeu okupace v Tartu, **přičemž hledaly ve změně expozici dopad změny diskurzů v paměťové kultuře v Estonsku**. Ljiljana Radonić z Vídně představila výsledky komparativního projektu o muzeích tematizujících zvolené období v devíti východoevropských státech, přičemž se soustředila mj. i na to, jak přejímají estetiku z muzeí holocaustu. Zofia Wóycicka (Berlín/Varšava) hovořila o polských muzeích tematizujících „spravedlivé“, tedy osoby, které pomáhaly během 2. světové války židovskému obyvatelstvu. Prezentace těchto osob může ovšem vést i k tomu, že odsouvá nepohodlnou diskusi o polské spoluúčasti na násilí páchaném na židovském obyvatelstvu. Sekci ukončila Ewa Manikowska z Varšavy, která interpretovala **přístup současné polské politické reprezentace k muzeím jako hrozbu pro kulturní dědictví**.

Na závěr konference proběhla diskuse, již uvedl Tobias Weger (Mnichov), který shrnul i základní body provázející celou konferenci – tedy důraz na výzkum zřizovatelů, otázky konkurence, ztrát a zacházení s artefakty (včetně těch arizovaných), prezentace obsahů, politiku historie a vytváření mýtů (muzea nevázaná na určité ideologie neexistují). Zároveň

poukázal na nutnost zohlednit v bádání i předvedění návštěvníků. Politické zlomy, které byly tematizovány, zároveň ukázaly na zajímavé kontinuity (a to nejen v případě významných muzejníků).

Na závěr je třeba poděkovat organizátorkám za skvěle připravenou konferenci a říci, že tematika muzeí a jejich role

ve společnosti se touto konferencí zdaleka nevyčerpala. V sále byla zmíněna konference v estonském Tartu (Museums as Agents of Memory and Change), která se bude konat již v dubnu 2019.

Jana Nosková
(EÚ AV ČR, v. v. i., Brno)

70 let srbského Etnografického ústavu Srbské akademie věd a umění

V loňském roce oslavil Etnografický ústav Srbské akademie věd a umění (Etnografski institut SANU) v Bělehradě sedmdesát let od svého založení. Ústav, v jehož čele stojí Dragana Radojičić, patří mezi agilní spolupracující instituce Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i. Jubilejní rok připomněl bělehradský ústav více aktivitami a slavnostními příležitostmi, prostřednictvím kterých se prezentoval jak před srbskou veřejností, tak v odborných kruzích.

Etnografie se v Bělehradě vyučovala už koncem 19. století na tzv. Velké škole (předchůdce univerzity) v rámci historicko-geografického oddělení, od roku 1895 jako součást Geografického semináře antropogeografa Jovana Cvijiće. Přednášeli zde také Cvijićovi talentovaní studenti, především Jovan Erdeljanović. V roce 1906 byl na bělehradské univerzitě otevřen samostatný studijní obor etnografie; tomu předcházelo založení Etnografického muzea v Bělehradě v roce 1901. Etnografický ústav SANU byl založen v roce 1947 a dnes je nejvýznamnější vědecko-výzkumnou institucí v Srbsku, která se zabývá výzkumem kultury v etnologickém a antropologickém diskurzu, tedy výzkumem kulturního dědictví, identity a každodenního života obyvatel Srbska a Srbů v zahraničí.

Etnografický ústav vznikl nejprve jako platforma pro vydávání významného periodika, *Srbského etnografického sborníku* (*Srpski etnografski zbornik*), který v rámci Akademie věd vycházel od roku 1894 (Srbská akademie věd a umění, dříve Srbská královská akademie, vznikla v roce 1886.) Počátky činnosti ústavu byly určovány přímo strukturou periodika a výzkum byl koncipován pod vlivem antropogeografické školy Jovana Cvijiće. Velká pozornost byla věnována také výzkumu folkloru. Postupně se práce ústavu měnila, od širších antropogeografických a folkloristických témat se obracela k etnologickým výzkumům v užším slova smyslu. Nejprve to byl výzkum kulturní změny ve venkovských oblastech, které podléhaly vlivům modernizace a urbanizace, později také výzkum kultury národnostních menšin v Srbsku. Od 70. let 20. století práci srbských kolegů inspirovaly různé etnologické, kulturně antropologické a sociálně antropologické teorie. Tehdy se na příkladu srbské emigrace začala zkoumat etnicita a identita, studium současné venkovské a městské kultury získalo nový úhel pohledu. Od skromných počátků, kdy v ústavu pracovali kromě externích spolupracovníků jen čtyři vědečtí pracovníci na plný úvazek, se Etnografický ústav SANU vyvinul v instituci s dnešními